MONITOR
Na R. P. 1771.
Nro: LXXXI.
Dnia 9. Paźdźiernika

Naradzanie ſię Przyiaciela z Przyiacielem, iakim ſpoſobem ma być Młodź ćwiczona, czy w progach Oyczyzny, czy w Cudzych Kraiach.

Wiadomo ieſt każdemu, że pierwey za zwyczay rodzić ſię ludźmi poczynamy, à potym gorliwi o honor ſwey Religii y Oyczyzny ſtaiemy ſię. Bo inaczey te dwie Matki naſze kochać nie możemy, ieżelibyśmy naturą ludzką obdarzeni nie byli, ktora zoſtaiąc rozumną przez duſzę, à cieleſną przez ciała, czyni nas ludźmi y to ieſzcze mądremi dla tey

przyczyny, byśmy byli zdolni y Oyczyżnie y Religij zadoſyć czynić, czemu zaś wſzyſtkiemu nie wydołamy, ieżeli około dzieła, à podobno w ludzkich ſprawach naywiękſzego, to ieſt młodzi wychowania (z ktorey y Oyczyzna Obywatelow, y Religia obrońcow miewa) chodzić nie będziemy. Jeſt mowię naywiękſze dzieło, Młodzi wychowanie, à tę prawdę obiaśniaią iuż nie moie, ale Starodawnych Mędrcow powieści. Oto Krates Filozof napomina Rodzicow, aby więcey ſtarania w wychowaniu dzieci, niż w zbieraniu dla nich pieniędzy przykładali. Oto Aryſtoteles Rodzicow w ćwiczeniu dziatek pieczołowitych, większego poſzanowania godnych być mniema, niżli tych, ktorzy tylko ſwych Synow na świat wydali, daiąc tego racye, że od tych życie, à od onych zaś ſpoſob ućzciwego życia bez wątpienia maią. Oto Anacharsis żądzą mądrości zapalony zwiedzaiąc Grecyą, gdy w nie-

zna-

znacznym miasteczku dobrze ćwiczącego Młodź Męża napadł, koniec pielgrzymowania swego uczynił, mniemaiąc iż szukaną troskliwie mądrość już znalazł. Tak sobie Starodawni Mędrcowie wychowanie ważyli. Y nie dziw, wyrazić albowiem trudno, iaką zaniedbane Młodzi ćwiczenie światu niemal całemu szkodę przyniosło. Izali dla nie dostatku dowcipow? wszakże w Włoskiey ziemi pierwsze podobno na świat wychodziły. Ponieważ żadnemu tayno nie iest, iż przyrodzona piękność po śmierci Cycerona okwitać poczeła. Lecz inną tey grubomowności przyczynę wynalazł Kwintylian, już gnuśność młodzieży, ktora starodawnych Krasomowcow zarzuciła, już zaniedbanie Rodzicow, ktorzy Greckim sługom synow wychowanie poruczali, już naostatek nieumieiętność nauczycielow, ktorych cała Krasomowska nauka tylko do przyiemnego z ludźmi obcowania służącą była. Przez co w tak grube pogrą-

pogrążona ciemności łacina, że nawet y teraz po łacinie mowiących mgła nie iako tak zacimia umysły, iż słow złotego wieku od sfałszowanych rozeznawać nie umieią. Ale to mnieysza szkoda, raczeybym wolał, aby Chrześcianie wyborney łaciny, niż prawowierney Religii odstąpili, nad tym bardziey ubolewać trzeba, że się tyle Krolestw kacerstwem zaraziło, gdy nauk y wychowania Młodzi zaniedbano. Więc aby y naszey Oyczyźnie takiey nie zadano rany, ktorąby potomne wieki gorzko opłakiwały, naradzać się umyśliłem, iakim sposobem Młodź ma być ćwiczona, á że wzięta do mowienia rzecz iest bardzo obszerna, to iedynie teraz na uwagę podaię, w progachli Oyczystych, czy też w dalekim od nas kraiu ma być Młodzi wychowanie.

Naradzanie się pierwsze.

Jesteś u siebie W. M. Pan przeświadczony, tak mniemam, że Młodź zawsze iest skłonną do towarzystwa, ktore

re

re wſzelkiemi zaraża występkami. Więc do zabrania takowey przyiaźni, ani mieyſca ani czaſu pozwalać Młodzi nie trzeba. Ten zaś zprzyiaźnić ſię nie może, ktoremu czas tylko przeyrzenia ſię ieſt pozwolony, à zaś towarzyſtwo iednego y drugiego przywitania potrzebuie. Ztowarzyſzyć ſię z kim nie tygodniowa ieſt praca. wſzakże co raz odmieniaiąc mieyſce, przerywa ſię czas do zabrania przyiaźni. Przyiechawſzy bowiem do iakiego Miaſta Pan młody, niech ſię tylko przeyrzy, niech przednich Panow pozdrawia, à wnet mieyſca nie zagrzewaiąc do innego kraiu iedzie, iuż ten przyiacielſtwa przyiąć, iak drzewo korzenić ſię, ktore z mieyſca na mieyſce przeſadzaią, nie może, owſzem przeglądaiąc ſię w cnotach rożnych Narodow, nabędzie im podobnych obyczaiow. Albowiem każdy narod ma oſobne umieiętności w ktorych ſię ćwiczy. Iako więc ubogi od wielu maiętnieyſzych

ſzych biorąc po troche, więcey mieć, niżeli z nich każdy może, tak młodź umieiętności od tych y owych Narodow zabieraiąc, w mądrość obfitować powinna. A zatym wielką ſzkodę czynią Rzpltey y ſwemu domowi, ktorzy z takiego dobra ſynow wyzuwaią, zatrzymuiąc ich w domu, à nie wiedzą co na tym zależy, aby y Oyczyzna miała dobre ſąſiady, y domy mocną podporę, co iednak idzie z wychowania.

Odpowiedź na to naradzanie ſię.

Każdy przyznać muſi, iż złe przykłady ſą początkiem do wſzelkich niecnot, tak dalece, iż cnotliwym być między niecnotliwemi za wyſtępek podobno ſobie nie iedenby poczytał. Od tey iednak zarazy mniemaſz W. M. Pan że młodź niewinna uniknie przez częſte nawidzania coraz innych Kra-

Kraiow: Mowiſz bowiem Waſzeć Mci Pan iż przyiachawſzy do iakiego Miaſta Pan Młody, niech tam mieyſca nie zagrzewaiąc, przeyrzawſzy ſię daley iedzie, à tak z nikim zprzyiaznić ſię nie może? toć tedy ieśliby kto chciał nabyć mądrości, przybrać ſię w cnoty, doſyć mu będzie zwiedzić Kroleſtwa, widzieć Akademie, poſłuchać raz y drugi Nauczycielow, tak bowiem W.M. Pan dowodziſz, niech ſię tylko przeyrzą a daley iadą. Lecz ieżeli doſyć czaſu maią zwiedzaiąc inne coraz kraie do nabycia mądrości, bez wątpienia y do wſzelkich wyſtępkow, zwłaſzcza rozwięzleyſi ktorych y w domu upilnować nie można. Dyna pobożnych Rodzicow corka, przypatrzywſzy ſię troche czudzoziemſkim w Sychemie obyczaiom, z utratą naydroſzey cnoty powrociła. Mniey zaiſte czaſu trzeba na niecnoty, niż cnoty y mądrości nabycie, à to dla tego że łatwy ieſt pochop Młodzi do złego, ktora ſię nie umie

po-

powściągnąć od podeyrzaney wſpołeczności, y ſproſnych poſtępkow częścią dla nie doſtatku doſkonałego rozſądku, ktory z latami przychodzi, częścią dla tey dzielności, ktorą złe maią przykłady, à zatym prędzey niebespieczeńſtwa nie uydzie, aż ſromotnie zginie. Więc żeby ſię PP. Młodzi cudzych Narodow wyſtępkami nię zarażali, radzę ich zatrzymać w ſzkołach Oyczyſtych, bo choćby ſię potym tyſiąc im Nauczycielow do wykorzenienia takowych niecnot przydało, praca daremna będzie. *Ætas prima poſt tincturam voluptatis, ægre alium colorem bibit.* napiſał Hiſtoryk, à nie omylny Ducha Swiętego wyrok: do czego ſię kto przyuczy z młodu, to wnim na ſtarość trwa.

Reſzta w naſtępuiącym Monitorze.